

The article determines the most important tasks and ways of development of inclusive preschool education in Ukraine, the role of preschool inclusive education in the socialization of children with psycho-physical defects. It defines the work peculiarities of educators who work with children with special educational needs. The author pays special attention to the problem of participation of teachers in transforming scientific and pedagogical ideas into practice.

Key words: *inclusive education, preschool inclusive education, children with special needs, development, upbringing, training.*

Мазур Н.П., викладач кафедри інформаційних технологій і математичних дисциплін Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

У статті розглянуто ключові підходи до тлумачення поняття «готовність» та запропоновано його узагальнене трактування у контексті підготовки вчителів. Наведено структуру професійної компетентності вчителя інформатики. Також запропоновано структуру готовності вчителя інформатики до здійснення моніторингу навчальних досягнень учнів профільної школи.

Ключові слова: *готовність, професійна готовність, компоненти готовності, компетентність.*

Актуальність теми. Наявність всього потенціалу знань, що студент може отримати протягом навчання, не гарантує його професіоналізму. Тому слід зазначити, які умови необхідно створити для фахівця, щоб він міг кваліфіковано застосовувати набуті під час навчання знання у подальшій професійній діяльності.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Методологічну основу дослідження питань професійної підготовки складає діалектика загального, окремого та одиничного, положення матеріалістичної філософії про природу та суспільство як системні явища. Теоретико-педагогічні аспекти підготовки відображені у філософсько-педагогічних працях Я.А. Каменського, Й.Г. Песталоцці, Ж.Ж. Руссо, Дж. Дьюї, що підкреслюють її практичне спрямування [3].

У літературі приділено значну увагу конкретним формам готовності: установці (Д. Узнадзе та ін.), готовності особистості до особистої діяльності (Н. Левітов, К. Платонов, Л. Кандибович та ін.) тощо.

Проблема формування професійної готовності до педагогічної діяльності розглядається у багатьох сучасних психолого-педагогічних дослідженнях К. Дурай-Новаковською, М. Кобзева, А. Міщенко, В. Тамаріна, В. Сластьоніна та ін.

Проблемам педагогічного професіоналізму було присвячено праці таких науковців, як А. Алексюк, І. Багаєва, Є. Барбіна, І. Богданова, М. Букач, Н. Гузій, В. Горбенко, Л. Гребенкіна, В. Гриньова, Б. Дьяченко, І. Ісаєв, Н. Кузьміна, В. Міжериков, І. Підласий, О. Пехота, О. Рудницька, В. Синенко, С. Сисоева, В. Сластьонін, А. Столяренко, І. Харламов та інші. Проблеми компетентнісного підходу, педагогічної компетентності вивчали такі вчені, як Ю. Варданян, Ф. Гоноболін, Е. Зеєр, І. Зязюн, І. Колеснікова, Н. Кузьміна, М. Лук'янова, А. Маркова, Є. Рогов, В. Сластьонін, В. Сериков, Л. Хоружа та інші. Аналіз сутності поняття «компетентність», характеристику її складових знаходимо у дослідженнях вітчизняних науковців — О. Локшиної, О. Пометун; уміння навчатися як складову ключової компетентності загальної середньої освіти розкрито О. Савченко; сучасні тенденції розвитку змісту освіти у зарубіжних країнах аналізувалися О. Овчарук та Я. Кодлюк [8]. Окремий напрям складають дослідження, які стосуються розкриття змісту, структури та шляхів формування професійної компетентності майбутнього педагога.

Аналізуючи питання підготовки вчителів інформатики, варто зазначити, що проблему формування їх знань, умінь і навичок у різний час досліджували Н. Балик, В. Биков, В. Руденко, А. Гуржій, Ю. Жук, Л. Брескіна, М. Жалдак, М. Лапчик, С. Прийма, С. Раков, Ю. Рамський, Т. Тихонова, Ю. Триус, Г. Цибко, Г. Шугайло та ін. Вагомим внеском у розв'язання цієї проблеми є дисертаційна робота Н. Морзе, де обґрунтовано та визначено один із головних компонентів професійних компетенцій вчителя інформатики — методичні вміння [12].

Мета статті полягає у розкритті змісту поняття «готовність» в загальному для професійної діяльності та в конкретному напрямку підготовки вчителів інформатики.

Виклад основного матеріалу. Проблема підготовки вчителя і його готовності до організації навчальної діяльності учнів спирається на філософські положення про єдність теорії та практики, принципи системності та комплексності, які забезпечують взаємозв'язок педагогічної та професійної готовності. Орієнтація на це положення створює передумови для інтеграції науково-теоретичної, психолого-педагогічної, методичної та спеціальної підготовки майбутніх вчителів. Варто зазначити, що одним з перших у вітчизняній педагогіці питання під-

готовки вчителя порушив К.Д. Ушинський. І хоча саме поняття «готовність» у його працях не розглядалося, домінують думки, пов'язані з її формуванням: «Ми не кажемо вчителям діяти так чи інакше; але говоримо: вивчайте закони тих психічних явищ, якими ви хочете керувати, і дійте, порівнюючи з цими законами та тими обставинами, в яких ви хочете їх застосувати» [14, 248]. Отже, у його працях підкреслювалася ідея підготовки вчителя, яка передбачає формування його готовності.

Категорія «готовність» вживається у літературі для визначення її як умови та регулятора діяльності, психологічного стану, установки, наявності у суб'єкта певних потреб як синтезу властивостей особистості тощо.

У «Великому тлумачному словнику» поняття «готовність» визначається як стан і властивість «готового», а поняття «готовий» означає: 1) «який зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь; 2) «доведений до повної готовності, придатний для використання або споживання; приготовлений. // Який уже зроблений, цілком закінчений у своєму виготовленні; виготовлений, завершений. // Заздалегідь продуманий, підготовлений, складений. // Який уже склався, набув досвіду, досяг високої майстерності» [2, 257]. Таким чином, готовність пов'язана із становленням особистості, яка має певний досвід і готова до майбутньої діяльності.

Готовність розглядається по-різному, в залежності від специфіки структури професійної діяльності. Більшість авторів розкривають «готовність» через сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових якостей особистості; загальний психологічний стан, що забезпечує актуалізацію можливостей; спрямованість особистості на виконання певних дій (Р. Гаспарян, Е. Козлов, Л. Нерсерян, А. Пуні та ін.). Готовність вивчалася і як певний рівень розвитку особистості (Я. Коломинський).

На думку В. Гладких та М. Емеця, готовність формується під впливом установки, яка, в свою чергу, створює своєрідне «налаштування» суб'єкта на майбутню діяльність [3].

У працях С. Рубінштейна готовність до діяльності визначається вже як комплекс здібностей, які включають до структури різні властивості та якості особистості, причому здібність виступає як загальна категорія по відношенню до цих властивостей та якостей. У своїх працях з дослідження установки особистості Д. Узнадзе підкреслює, що готовність — суттєва ознака установки, яка виявляється у всіх випадках поведінкової активності суб'єкта [13].

Готовність, на думку М. Дьяченко та Л. Кандибовича, — це пристосування можливостей особистості для успішних дій в даний момент, внутрішнє налаштування особистості на певну поведінку при виконанні задач, установка на активні та цілеспрямовані дії. Таку готовність вчені називають тимчасовою. Довготривала готовність розглядається ними як система професійно важливих якостей особистості: її досвід, знання, вміння, які необхідні для успішної роботи [5].

К. Дурай-Новаковська під готовністю розуміє систему інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [4].

Отже, в літературі можна виділити два підходи до визначення поняття «готовність»:

- 1) розуміння готовності як певного психічного стану;
- 2) розуміння готовності як певної властивості або системи властивостей та якостей особистості.

Аналіз поняття «готовність» дає змогу виділити головну схожість феномена, що досліджується, у поглядах вчених — вона передбачає наявність знань, вмінь, досвіду діяльності та сформованого ставлення особистості до майбутньої професії, яке полягає у прагненні самореалізуватися в ній.

Крім поняття «готовність», варто розглянути пов'язані з ним поняття «підготовка», «професійна підготовка» та «педагогічна підготовка». Досить часто сучасні теоретики професійної освіти пов'язують професійну підготовку з професійною готовністю, діяльністю та цілепокладанням.

На думку К. Дурай-Новаковської, професійна готовність представляє собою усвідомлення високої ролі соціальної відповідальності, прагнення активно виконувати професійну задачу, установку на реалізацію знань, вмінь та якостей особистості [4]. В той же час професійна готовність майбутнього вчителя розглядається науковцем як вже сформований активно діяльнісний стан його особистості, що забезпечує швидку адаптацію, ефективну реалізацію та використання у процесі практичної роботи отриманих у ВНЗ знань, умінь, навичок.

У низці досліджень (Н. Іпполітової, Т. Климової, Т. Оболдіної, Р. Пенькової, Н. Яковлевої та ін.) готовність до педагогічної діяльності розглядається як інтегративна професійно значима якість (властивість, утворення) особистості, до складу якої входять різні компоненти в залежності від певного виду готовності.

Проведений аналіз літератури з питання готовності майбутніх вчителів до педагогічної діяльності дає можливість виділити основні підходи щодо визначення готовності до професійної діяльності:

- на особистісному рівні готовність розглядається як багатопланова структура якостей, властивостей та станів, які у сукупності дають змогу більш або менш успішно здійснювати діяльність;
- на функціональному рівні готовність — це результат підготовки до певної діяльності; деяке інтегративне особистісне утворення, яке включає різні компоненти: сукупність знань, вмінь, навичок, особистих якостей, адекватних вимогам та змісту діяльності.

Розглядаючи структуру готовності, варто розглянути роботу дослідників М. Дьяченко та Л. Кандилович. У змісті структури готовності вони виділяють такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, який виражається у наявності потреби успішно виконувати поставлену задачу, інтересі до об'єкта діяльності, способах її здійснення, прагненні до успіху; орієнтаційний, який включає знання та уявлення про особливості та умови діяльності; операціональний, який передбачає володіння способами та прийомами діяльності, вміннями та навичками; вольовий, який характеризує внутрішню потребу в управлінні діями; оціночний, який передбачає самооцінку своєї підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних задач встановленим зразкам [5].

У свою чергу, Н. Іпполітова у структурі готовності майбутнього вчителя до професійної педагогічної діяльності виділяє три взаємопов'язані компоненти: особистісний, який характеризує ступінь морально-педагогічної готовності вчителя до професійної діяльності, відображає ступінь сформованості ціннісних орієнтацій, інтересу до професії, рівень розвитку мотивації педагогічної діяльності; когнітивний, який відображає інформованість педагога про сутність та зміст педагогічної діяльності, рівень загальнопедагогічних, методичних, спеціально-предметних знань, необхідних для ефективної професійно-педагогічної діяльності; праксикологічний, який характеризує професійні вміння і навички, необхідні для реалізації функцій педагогічної діяльності та забезпечення її ефективності [6].

Н. Яковлева також пропонує компонентний підхід до визначення готовності майбутніх педагогів. Як компоненти автор пропонує виділяти змістовно-процесуальний, мотиваційно-цільовий, емоційно-моральний.

Таким чином, аналіз наукової літератури з проблеми структури готовності до професійної діяльності показав, що більшість дослідників у складі готовності виділяють знання, вміння, певний досвід їх застосування на практиці, позитивне ставлення студентів до професії вчителя, стійкі мотиви педагогічної діяльності, наявність професійно важливих якостей особистості.

Перехід вищої професійної освіти до компетентнісного підходу спонукає зміну самої системи освіти. Оскільки поняття «якість освіти» при підготовці фахівців з вищою освітою набуває нового звучання та охоплює не тільки знання, вміння та навички, але й особистісні утворення особистості, що забезпечують їй успіх у подальшій професійній діяльності [11].

На думку В. Серікова, компетентність учителя виявляється у здатності встановлювати зв'язок між педагогічним знанням і ситуацією розвитку учня, в умінні дібрати адекватні засоби і методи з метою створення умов для розвитку особистості учня. В. Сластьонін визначає педагогічну компетентність через поняття педагогічної рефлексії; емоційної стійкості; врахування індивідуальних особливостей, схильностей, характеру педагога; позитивного ставлення до праці [10]. Під педагогічною компетентністю педагога В. Міжериков розуміє єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення своєї професійної діяльності. З гармонійним поєднанням знання предмета, методики й дидактики викладання, умінь і навичок (культури) педагогічного спілкування, а також прийомів і засобів саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації пов'язує педагогічну компетентність Л. Мітіна. На думку Л. Хоружої, професійна компетентність педагога є сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, досвіду й особистісних якостей, які забезпечують ефективність педагогічної діяльності [15].

Інший погляд має І. Колесникова, яка вважає, що педагогічна компетентність — це інтегральна професійно-особистісна характеристика, яка зумовлює готовність і здатність виконувати педагогічні функції відповідно до прийнятих у соціумі в конкретно-історичний момент норм, стандартів, вимог [7]. Н. Кузьміна розглядає професійну компетентність педагога як його обізнаність, як властивість особистості, що дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, спрямовані на формування особистості іншої людини [9].

Сисоева С., Батечко Н. педагогічну компетентність викладача розглядають як інтегровану професійно-особистісну характеристику, що забезпечує ефективність викладацької діяльності та відображає: рівень сформованості професійно значущих для педагогічної діяльності якостей його особистості; результат його педагогічної підготовки (сформованість педагогічних компетенцій), який визначається сукупністю ціннісних та мотиваційних установок, необхідним обсягом знань та умінь, рівнем педагогічної майстерності та досвідом діяльності у вищій школі. При цьому зазначають, що педагогічну компетентність викладача вищого навчального закладу можна структурно подати у вигляді окремих компетенцій [11].

Стосовно структури професійної компетентності вчителя інформатики Спірін О. запропонував таку класифікацію компетенцій (схема 1) [12]:

I. *Загальні компетенції:*

- інструментальні;
- міжособистісні;
- системні.

II. *Професійно-спеціалізовані компетенції:*

- загальнопрофесійні;
- предметно орієнтовані, або профільно орієнтовані;
- технологічні;
- професійно-практичні.

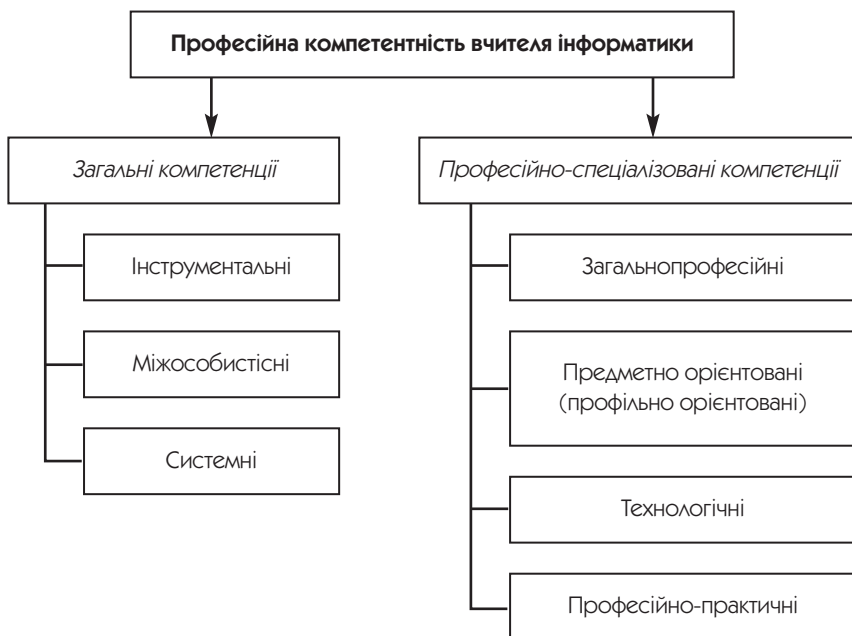

Схема 1. Професійна компетентність вчителя інформатики (за О. Спіріним)

Специфіка професійної підготовки вчителя інформатики полягає у багатосторонній орієнтації: по-перше, на отримання знань та вмінь з різноманітних сфер людської діяльності; по-друге, на набуття знань та вмінь з інформаційних технологій, математичного і комп'ютерного

моделювання процесів і систем різної природи, задач прогнозування, оптимізації, системного аналізу та прийняття рішень тощо; по-третє, на набуття знань та вмінь у педагогічній діяльності; по-четверте, на вивчення технології та методики навчання та виховання. В «Енциклопедії професійної освіти» професійна підготовка трактується як сукупність спеціальних знань, навичок та вмінь, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи за певною професією [16]. Спеціальними вміннями майбутнього вчителя інформатики у даному випадку виступають як технологічні знання (технологій програмування, веб-дизайну, використання спеціальних комп'ютерних систем), так і педагогічні (знання, вміння у сфері педагогічної діяльності у рамках профілю навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів).

Взявши за основу структуру професійної компетентності С. Сисоевої [11] та Галузевий стандарт вищої освіти України для галузі знань 0403 Системні науки та кібернетика напряму підготовки 040302 «Інформатика» [1], ми спробували побудувати матрицю базових компетенцій майбутнього вчителя інформатики.

Враховуючи вищевказане, можемо сформулювати поняття «готовність майбутнього вчителя інформатики до моніторингу навчальних досягнень учнів профільної школи». Вказана готовність розглядається нами як інтегративне особистісне утворення, яке виражається в наявності у вчителя комплексу знань, вмінь, навичок та особисто-професійних якостей, які необхідні йому для створення системи контролюючих і діагностуючих заходів, що зумовлені завданнями процесу навчання і дають змогу спостерігати за процесом навчання, визначати його результати (рівні засвоєння знань) і коригувати їх у міру необхідності відповідно до встановлених еталонів на підставі проведеного аналізу.

Отже, будемо виходити з того, що структура готовності майбутнього вчителя інформатики до моніторингу навчальних досягнень учнів профільної школи інтегрує в собі три взаємопов'язані компоненти: когнітивний, практичний та мотиваційний.

Когнітивний компонент готовності майбутнього вчителя інформатики до моніторингу навчальних досягнень учнів представлений сукупністю знань (загальнокультурних, природничо-наукових, психолого-педагогічних, спеціальних), необхідних майбутньому вчителю для ефективної організації моніторингових досліджень, аналізу їх результатів та внесення змін у навчально-виховний процес учнів. Тобто така готовність передбачає підвищення професійної компетентності вчителя

для здійснення моніторингу, наявність аналітичних, прогностичних, проєктивних і рефлексивних умінь.

Практичний компонент готовності включає сукупність знань, що дають змогу майбутньому вчителю ставити цілі проведення моніторингових процедур, обирати методики та інструментарій для їх проведення, здійснювати збирання та аналіз отриманих даних, коригувати індивідуальні траєкторії розвитку учня та удосконалювати власні професійні компетенції. Тобто така готовність визначається у спостережуваних діях, які проявляються через організаторські та комунікативні вміння.

Мотиваційний компонент готовності, що забезпечує цілісний характер даного утворення, характеризує професійно-педагогічну спрямованість особистості вчителя за наступними показниками: ціннісне ставлення до педагогічної діяльності; ступінь сформованості інтересу до здійснення моніторингової діяльності; усвідомлення соціальної значущості професії вчителя; різнобічні інтереси; наявність соціальної активності, творчих здібностей тощо.

Висновки. Професійно-педагогічна підготовка вчителя інформатики вирізняється багатоаспектністю та варіативністю змісту, оскільки крім педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду необхідно також мати вузькоспеціалізовані технологічні знання. Тому питання поєднання такої підготовки змушує шукати необхідні умови для формування професійних компетентностей вчителя інформатики. Запропонована структура готовності надає можливість уніфікувати напрями підготовки, розробити відповідні курси та експериментально перевірити ефективність такої підготовки.

ДЖЕРЕЛА

1. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавр. Галузь знань 0403 Системні науки та кібернетика. Напрямок підготовки 040302 Інформатика. Міністерство освіти і науки України. — К., 2010. — 94 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
3. Гладких В.Г. Формирование профессионально педагогической готовности бакалавра технологического образования как научная проблема / В.Г. Гладких, М.С. Емец // Вестник Оренбургского государственного университета. — 2011. — № 2 (121). — С. 133–139.

4. Дурай-Новаковская М. Основы и закономерности процесса формирования профессиональной готовности к педагогической деятельности : автореф. дисс. ... докт. пед. наук / М. Дурай-Новаковская. — М., 1983. — 41 с.
5. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. — Минск : Изд-во Бел. ун-та, 1976. — 175 с.
6. Ипполитова Н.В. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза: личностный аспект : [моногр.] / Н.В. Ипполитова, М.А. Колесников, Е.А. Соколова. — Шадринск : Исеть, 2006. — 236 с.
7. Колесникова И.А. Педагогическое проектирование : учеб. пособ. для высш. учеб. завед. / И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская ; под ред. И.А. Колесниковой. — М. : Издательский центр «Академия», 2005. — 288 с.
8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с.
9. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина, А.А. Реан. — СПб. : СПбГУ, 1993. — 63 с.
10. Педагогика профессионального образования / под ред. В.А. Сластенина. — М. : Издательский центр «Академия», 2004. — 368 с.
11. Сисоєва С.О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С.О. Сисоєва, Н.Г. Батечко. — К. : ВД ЕКМО, 2011. — 344 с.
12. Спірін О. Компетентнісний підхід у проектуванні професійної підготовки вчителя інформатики / О. Спірін // Вища освіта України. — 2008. — № 1. — С. 110–116.
13. Узнадзе Д.Н. Общая психология / Д.Н. Узнадзе ; пер. с груз. Е.Ш. Чомахидзе ; под ред. И.В. Имедадзе. — СПб. : Питер, 2004. — 413 с.
14. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения / К.Д. Ушинский // Собр. соч. : в 6 т. — М. : Педагогика, 1988. — Т. 3. — 511 с.
15. Хоружа Л.Л. Этическая компетентность майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика / АПН України; Інститут педагогіки АПН України. — К., 2003. — 319 с.
16. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / под ред. С.Я. Батышева, А.М. Новикова, В.А. Полякова и др.; Рос. акад. образования; Институт общего образования Минобразования РФ. — Т. 2. — М. : АПО, 1999. — 440 с.

В статье рассмотрены ключевые подходы к определению понятия «готовность» и предложена его обобщенная трактовка в контексте подготовки учителей. Приведена структура профессиональной компетентности учителя информатики, также предложена структура готовности учителя информатики к проведению мониторинга учебных достижений учеников профильной школы.

Ключевые слова: *готовность, профессиональная готовность, компоненты готовности, компетентность.*

The article examines approaches to the definition of concept "readiness" and offers the generalized interpretation of this concept in the context of teachers training. It is presented the structure of professional competence of the teacher of Computer Science. Besides, it is offered structure of readiness of the teacher of Computer Science for carrying out monitoring of educational achievements of pupils of profile school.

Key words: *readiness, professional readiness, components of readiness, competence.*

Світайло С.В., старший викладач кафедри хорового диригування
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

ФАХОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглянуто особливості компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти, зокрема мистецько-педагогічної; охарактеризовано особливості фахової компетентності учителя музики, який здобуває диригентсько-хорову підготовку.

Ключові слова: *професійна освіта, фахова компетентність, учитель музики, диригентсько-хорова підготовка.*

Модернізація системи вищої освіти в Україні передбачає теоретичне обґрунтування і практичне впровадження нових технологій професійної підготовки фахівців, здатних не лише застосовувати здобуті знання у професійній діяльності, а й постійно збагачувати, оновлювати їх. Адже інформація, необхідна для повноцінної життєдіяльності сучасної людини не лише зростає за обсягами, але й зазнає якісних змін. Це вимагає від сучасних фахівців здатності самостійно орієнтуватися в інформаційних потоках, критично сприймати інформацію, здійснювати системний відбір.

Тому не втрачає актуальності проблема конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів, сутності їх професіоналізму як високого рівня володіння професійними обов'язками, ґрунтовної теоретичної підготовки, особистісної зрілості.

Сучасна педагогічна наука критично переосмислює так званий знанневий підхід до підготовки фахівців в системі вищої освіти, надаючи перевагу компетентнісній парадигмі. У цьому переконує активний науковий інтерес до педагогічних умов, освітніх технологій